

- Dr. P.J. Meertens, „Beronicus en de opstand der Walcherse boeren in juli 1672". Historia, jaargang 9, nr. 10, 1943.
- Dr. D.J. Roorda, „Partij en Factie", Historische Studies XXXVIII, Rijksuniversiteit te Utrecht.

1979.

- Zeeuws Documentatiecentrum, „Oproer en Protest", Tentoonstelling 1982 te Middelburg.

F. van den Driest

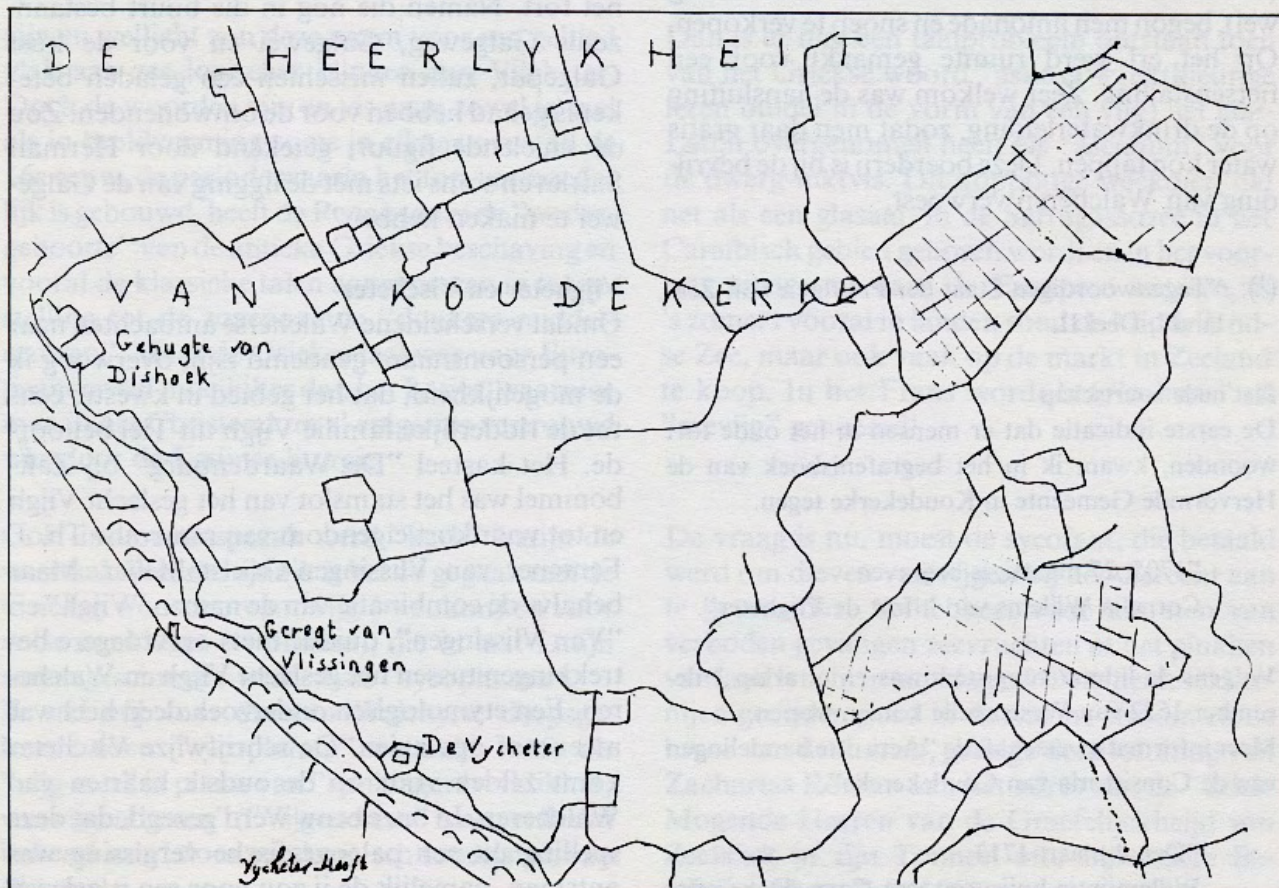
DE VIJGHETER

In de 17e eeuw heeft in het duingebied tussen Vlissingen en Dishoek een buurtschap in en om het fort de Vijgheter bestaan. Herman Saftleven jr. (1609-1685), die bekend is om de talrijke topografische schilderijen, die hij op zijn rondreizen door Nederland maakte, heeft ook minstens drie tekeningen van het fort in afgetakelde toestand gemaakt. Een ervan is in het bezit van het Gemeentearchief in Vlissingen, samen met foto's van de andere tekeningen van het fort vanuit andere hoeken gezien. Waar deze andere twee prenten zich nu bevinden, heb ik nog niet kunnen achterhalen.

Door de drie tekeningen te vergelijken met de serie prenten die Saftleven van de ruïnes van de Dom van Utrecht, na de orkaan van 1674, maakte, is het verleidelijk om te denken dat Herman Saftleven kort na deze ramp, ook op

Walcheren gereisd heeft en de ruïnes van het fort de Vijgheter vereeuwigde. Het bericht in "De Oprechte Haerlemse Saterdagse Courant" over het weer op 1 augustus 1674, meldt dat te Antwerpen tussen 6 en 7 uur ontstond "soo grouwelijcken onwe'er, dat de brugge over de Schelde wiert verbroocken en bijnae alle de schepen hier en ginder gedreven". Indien Walcheren ook door deze orkaan getroffen is, zou 1674 ook fataal geweest zijn voor het fort in de duinen.

Door de eeuwen heen is dit kustgebied steeds als zeer kwetsbaar genoemd, bijvoorbeeld de stormvloeden van eind 1720 en begin 1721 hebben "de duin bij de Vijgheter bijkans doorgebroken" en in 1752 heeft Mr. Pieter Boddaert de zorgen beschreven, die nodig waren om verder afslag tegen te gaan:

"Van Zoutelande naar Vlissingen heeft men omtrent twee uren lang, hooge en zwaare Duinen; doch die op sommige plaatsen mede al smal beginnen te worden, en met eenige Paalwercken, zoo Hoofden als Staketten, aan Dishoek en de Vijgheeter beginnen voorzien te worden." ⁽¹⁾

Sinds de Napoleontische oorlogen is de Vijgheeter, militair gezien, steeds minder belangrijk geworden (Toch was er tot een aantal jaren geleden nog een marine-uitkijkpost op de duintop). Onder het trefwoord "De Vijgeter" schrijft Van der Aa in het "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden", (1848):

"voormalig wachthuis en vuurbaak aan de Zuid-West kust van het eiland Walcheren, op de duinen tegen de Westerschelde 3/4 u. N.W. van Vlissingen gem. en 1/2 u. Z.Z.W. van Koudekerke. In 1809, bij de landing der Engelsen was hier eenen gewapende batterij".

Vanaf het einde van de 19e eeuw waren de duinen hier afgezet voor waterwinning voor de drinkwatervoorziening. Het zal tot ongeveer 1920 duren, voordat er een openbaar duinpad naar zee over de Vijgheter gelegd werd. Op de boerderij, gelegen onderaan de duinovergang (oudere Walchenaren herinneren die zich nog wel), begon men limonade en snoep te verkopen. Op het erf werd ruimte gemaakt voor een fietsenstalling. Zeer welkom was de aansluiting op de drinkwaterleiding, zodat men daar gratis water kon tappen. Deze boerderij is bij de bevrijding van Walcheren verwoest.

(¹): "Tegenwoordigen Staat der Provincie van Zeeland", Deel II.

Het oude buurtschap

De eerste indicatie dat er mensen in het oude fort woonden, kwam ik in het begrafenisboek van de Hervormde Gemeente in Koudekerke tegen.

"1705, 27 maarti, is begraven
Cornelia Willems van 't fort de Vijgheter".

Volgens de lidmatenregisters was zij er al op 3 december 1672 van Westcapelle komen wonen. Meer informatie verschaft de "Acta ofte handelingen van de Consistoria van Coudekercke".

"Den 4 maart 1713
Willemijntie huijsvrouw van Corn. Dane af te

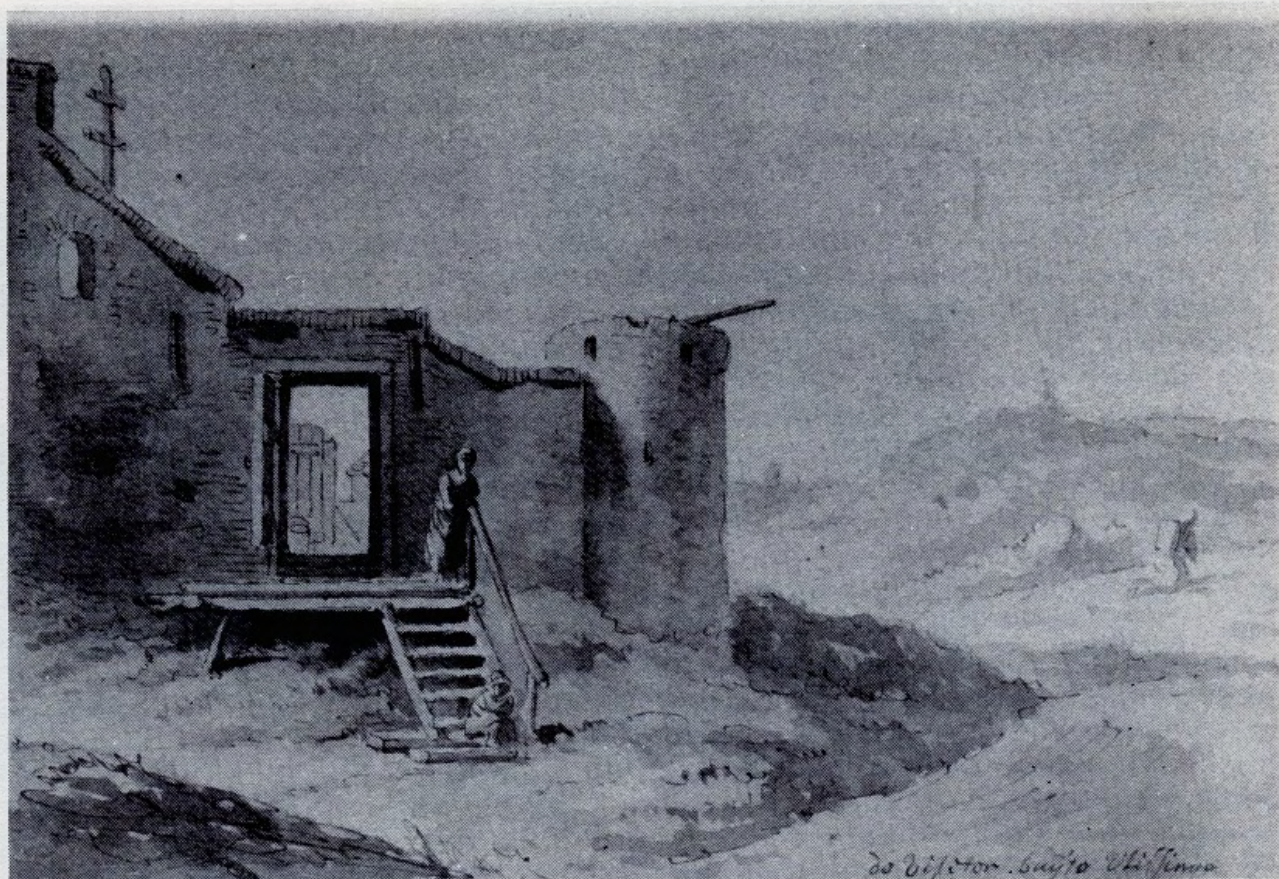
seggen om dat sij Matie Josias sonder reden heeft geslagen, alleen maar om dat genoemde Matie het geleende gelt had ingevordert, en tegen broeder Sijmon Janssens vrou sou gesegt hebben: Wat duivels volk woont daer op de fijgeter: welk laeste nogtans leugenagtig is bevonden".

Deze Willemijntie was al in 1711 voor haar "kijvatie" berispt! De lidmatenregisters melden dat Simon Janssen op 3 juni 1684 en Maatje Josias op 3 maart 1700 hier woonden.

Op de tekeningen van Herman Saftleven zien wij mensen op het strand en een vrouw en een kind bij een houten trap, die tegen de overblijfselen van een ronde toren van het oude fort is aangebracht. Een stenen wachthuis is gebouwd binnen de muren van het verdwenen fort. De bezoldigde schutters in de Westwatering zijn voor het eerst met naam en dienstdag in 1525 geregistreerd. Mogelijk is het fort in dat jaar in gebruik genomen, hoewel het nog niet op het panorama van Walcheren staat, dat in 1550 door Anton van den Wijngaerde getekend is. In 1574 is de rechtspraak in criminele zaken overgegaan naar de lage heerlijkheden en het Gerrecht van Vlissingen stond op korte afstand van het fort. Namen die nog in die buurt bestaan, zoals Galgeweg, Galgewei en voor de kust Galgeput, zullen misschien een geladen betekenis gehad hebben voor de omwonenden. Zou de knielende figuur, getekend door Herman Saftleven soms iets met de ligging van de Galgewei te maken hebben?

Vijgheter en Vischeter

Omdat verscheidene Walcherse ambachten naar een persoonsnaam genoemd zijn, overwoog ik de mogelijkheid, dat het gebied in kwestie eens tot de ridderlijke familie Vijgh uit Tiel behoorde. Het kasteel "De Waardenburg" bij Zaltbommel was het stamslot van het geslacht Vijgh en tot voor kort eigendom van mevrouw Th. J. Fentener van Vlissingen-Goelst Meijer. Maar behalve de combinatie van de namen "Vijgh" en "Van Vlissingen", duidde niets op vroegere betrekkingen tussen het geslacht Vijgh en Walcheren. Een etymologisch onderzoek deed heel wat meer stof opwaaien. De schrijfwijze Vischeter komt zelden voor op de oudste kaarten van Walcheren. In onze eeuw werd gezegd, dat deze spelling uit een paleografische vergissing was ontstaan, namelijk de ij zou voor een is gelezen

De Viseter buyte Vlissinge (Archief Gem. Vlissingen).

zijn en wellicht zou deze naam voor een gebied vlak aan zee logischer klinken dan Vijgheter. Doch de woorden vijf en vis gaan zowel in taal als in beeldvorming soms in elkaar over. In de 16e eeuw, de periode waarin het fort vermoedelijk is gebouwd, heeft de Renaissance de "wedergeboorte" van de antieke Griekse beschaving en vooral de klassieke talen aangeprezen in tegenstelling tot de zogenaamde "donkere middel-eeuwen". Maar de Griekse taal was voor Europeanen veel moeilijker dan het Latijn, waarmee men in het Christendom al enigszins vertrouwd was door de Latijnse liturgie.

Ook in de rechtspraak werd "kerk" Latijn de voertaal. Waarschijnlijk is het zo gegaan met de Griekse woorden voor vijf (= sukon) en voor valse aanklager (= phaino), die in laat-Latijn samengescreven werden als "sycophanta". Ik stel mij voor dat een Walcherse dorpsgeleerde toen "sycophanta" vertaald heeft als "vijg-eter" in plaats van "aanklager (verklikker) van vijgendieven" ("Vijgendieve" is een volk dat bekend werd door een komisch toneelstuk van Plautus).

Dan is er nog een taalprobleem ontstaan toen van het Griekse woord "askos (= inktkleurige leren buidel in de vorm van een vijf) het laat-Latijn overgenomen heeft als "ascidium" voor de dwerg-inktvis. Dit koppotige weekdier, dat net als een glasaal, in de Sarragassozee in het Caraïbisch gebied geboren wordt en in het voorjaar uitzwemt naar de Europese wateren, is 's zomers vooral in landen rond de Middellandse Zee, maar ook vaak op de markt in Zeeland te koop. In het Frans wordt het "calmar" of "zeevijg" genoemd!

De vraag is nu, moest de sycofant, die betaald werd om dieven van vijgen bij het Gerecht aan te geven, deze liefhebbers voor het eten van verboden gevangen zeevruchten of het plukken van landvruchten aanklagen? Deze beide lekkernijen gedijden goed in de warme stroom en de luwte van de duinen, getuige deze lofuiting van Zacharias Roman aan het adres van de "Edele Mogende Heeren van de Graefelijckheid van Zeelandt in zijn Tonneel ofte Bijsondere Beschrijvinghe —" in 1662.

Foto: Archief Gem. Vlissingen.

"Amandelen, Vijghen, Meloenen, konden hier op-kommen, die de Spaensche oft Italiaenische niet wijcken ---

Wat de Zee belanght, is hier seer Vis-rijck. Nevens vele en verscheiden soorten worden op de binnen-stroomen van Zeelandt, in de somer-maenden gevangen".

Helaas zijn geen van beide specialiteiten bij de tegenwoordige Vijgheter te vinden. En het ontstaan van deze eigenaardige naam blijft in de nevelen van de tijd gehuld, maar door een bezoek aan de uitspanning en een wandeling over het duin, zou een deskundige geïnspireerd

kunnen worden om een grondig onderzoek naar de historie van dit interessante gebied in te stellen.

Ik ben dank verschuldigd voor de suggesties van enkele goede bekenden bij mijn onderzoeken omtrent de Vijgheter, maar zonder de aanmoediging en het aandragen van illustraties en andere bronnen door Ad Tramper van het Gemeentearchief van Vlissingen, zou dit artikel niet tot stand zijn gekomen.

H.M. Ferguson

HET VERHAAL VAN PIETER JANSSEN

Er zullen niet veel wandelaars door de Vlissingse Sint Jacobspassage gaan, die de tijd vinden om een blik van de fraaie etalages af te wenden en naar de bovenliggende gevelwand te richten. Zij, die dat wel doen, treffen boven de deur van pand nummer 10 een merkwaardige gevelsteen aan. Het is een afbeelding van de Bossche Sint-

Janstoren. Zelfs rasechte Vlissingers zijn vaak niet op de hoogte van het interessante verhaal, dat achter die steen steekt.

Pieter Janssen, gehuwd met Cornelia Laevan en te Vlissingen werkzaam als kleermakersknecht, had zich door de ronselaars laten overhalen om